

МОВНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Тетяна Ліштаба

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної та авіаційної мовної підготовки
Української державної льотної академії
вул. Степана Чобану, 1, м. Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0002-6060-0900
e-mail: tanya@lishtaba.com

Анотація. У статті досліджується роль мовних стратегій як інструменту забезпечення ефективної професійної та академічної комунікації. Наголошується, що сучасна професійна та наукова діяльність потребує високого рівня комунікативної компетентності, яка включає здатність чітко, логічно та переконливо передавати інформацію, налагоджувати взаєморозуміння та підтримувати партнерські відносини. Мовні стратегії розглядаються як цілеспрямовані дії мовця, що дозволяють досягати комунікативної мети, оптимізувати процес взаємодії та враховувати етичні, психологічні та культурні аспекти спілкування.

У роботі проаналізовано дискурсивні й риторичні особливості сучасних медіа та інтернет-комунікації, міжособистісні взаємодії, етичні принципи ділового спілкування, а також механізми обміну інформацією в професійних і академічних середовищах. Виокремлено ключові стратегії взаєморозуміння, координації, узгодження та партнерства, які включають вербальні, невербальні та паравербальні засоби, що сприяють підвищенню ефективності комунікації. Показано, що успішність використання мовних стратегій значною мірою визначається взаємодією мовця та адресата, знанням соціальних норм, правил етики та специфіки професійного контексту.

Особлива увага приділена бар'єрам комунікації, пов'язаним із мовними та культурними відмінностями, психологічними чинниками, а також обмеженням невербальної комунікації в онлайн-середовищі. Розглянуто роль технологічних засобів, зокрема онлайн-платформ, термінологічних словників і автоматичних мовних помічників, у підвищенні ефективності професійної та академічної взаємодії та формуванні комунікативної компетентності. Зазначені положення є особливо актуальними для галузей із підвищеними вимогами до точності та відповідальності комунікації, зокрема авіаційної сфери.

Підкреслено, що систематичне застосування та навчання мовних стратегій сприяє точності, зрозумілості, переконливості й результативності комунікації, підвищує професійну компетентність фахівців і розвиток комунікативної культури в суспільстві. Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням класифікації і методик навчання мовних стратегій, інтеграцією технологічних інструментів та врахуванням психологічних і культурних факторів для забезпечення ефективної комунікації у професійному та академічному середовищі.

Ключові слова: мовні стратегії, ефективна комунікація, професійна комунікація, академічна комунікація, дискурс, комунікативна компетентність, авіаційна галузь.

LANGUAGE STRATEGIES AS A TOOL FOR EFFECTIVE COMMUNICATION

Tetiana Lishtaba

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Professional and Aviation Language Training
Ukrainian State Flight Academy
Stepana Chobanu Str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-60607-0900
e-mail: tanya@lishtaba.com*

Abstract. *The article explores the role of language strategies as a tool for ensuring effective professional and academic communication. It emphasizes that modern professional and scientific activities require a high level of communicative competence, which includes the ability to convey information clearly, logically, and persuasively, establish mutual understanding, and maintain collaborative relationships. Language strategies are considered goal-directed actions of the speaker that allow achieving communicative objectives, optimizing interaction processes, and taking into account ethical, psychological, and cultural aspects of communication.*

The study analyzes the discursive and rhetorical features of contemporary media and online communication, interpersonal interactions, ethical principles of business communication, as well as mechanisms of information exchange in professional and academic contexts. Key strategies of understanding, coordination, alignment, and partnership are identified, encompassing verbal, nonverbal, and paraverbal means that contribute to enhanced communication effectiveness. The success of using language strategies largely depends on the interaction between the speaker and the addressee, knowledge of social norms, ethical rules, and the specifics of the professional context.

Particular attention is given to communication barriers related to linguistic and cultural differences, psychological factors, and the limitations of nonverbal communication in online environments. The role of technological tools, such as online platforms, terminology dictionaries, and automated language assistants, in improving the effectiveness of professional and academic interaction and developing communicative competence is also discussed. The outlined provisions are particularly relevant for fields with heightened requirements for precision and responsibility in communication, particularly the aviation sector.

It is emphasized that systematic application and training in language strategies contribute to clarity, precision, persuasiveness, and effectiveness in communication, enhance professional competence, and foster communicative culture in society. Future research prospects include refining classifications and training methods of language strategies, integrating technological tools, and considering psychological and cultural factors to ensure effective communication in professional and academic settings.

Key words: *language strategies, effective communication, professional communication, academic communication, discourse, communicative competence, aviation industry.*

Постановка проблеми. У сучасному світі ефективна комунікація є одним із ключових чинників успішної професійної та академічної діяльності. Здатність правильно і вчасно висловити думку, донести інформацію та переконати співрозмовника визначає не лише рівень професіоналізму, але й наукову компетентність фахівця. У цьому контексті особливу роль відіграють мовні стратегії – сукупність прийомів та засобів, які дозволяють досягти комунікативної мети та оптимізувати процес взаємодії. Вони допомагають будувати мовлення так, щоб воно було зрозумілим, логічним та переконливим для адресата, незалежно від того, чи йдеться про професійну роботу, чи про академічне середовище.

Особливої ваги ефективна комунікація набуває в авіаційній галузі, де точність, своє-

часність і однозначність мовлення є критично важливими для безпеки польотів, професійної взаємодії та науково-технічного обміну інформацією.

Актуальність дослідження зумовлена глобалізацією та зростанням міжкультурних контактів, а також стрімким розвитком інформаційних технологій. Ці чинники висувають нові вимоги до мовної компетентності фахівців і науковців, оскільки неправильне або недостатньо продумане використання мовних засобів може призводити до непорозумінь, конфліктів та зниження результативності комунікації.

В авіаційній галузі ці вимоги посилюються багатонаціональним складом екіпажів, міжнародними стандартами професійного спілкування та необхідністю швидкого прийняття

рішень у стандартизованих і нестандартних ситуаціях.

Українські вчені досліджують питання ефективної професійної та академічної комунікації в різних аспектах. Дискурсивні та риторичні особливості сучасних медіа та інтернет-комунікації вивчала О. М. Щербак [1]. Питання міжособистісної взаємодії та етичних аспектів ділового спілкування досліджував І. А. Сайтарли [2], а особливості процесів обміну інформацією в менеджменті – Ф. І. Хміль [3] та М. М. Бабинець [4]. Ю. П. Степчук та Г. А. Бевзо [5] зосередили увагу на комунікативних стратегіях взаємодії в діловому спілкуванні, аналізуючи функції стратегій взаєморозуміння, координації, узгодження та партнерства. Дослідження В. П. Андрущенко та О. С. Скубашевської [6] висвітлюють мовні стратегії як чинник освітніх інновацій, зокрема в підготовці фахівців із професійної та академічної комунікації. Водночас питання застосування мовних стратегій у професійній та академічній комунікації фахівців авіаційної галузі, де мовлення виконує не лише інформаційну, а й безпекову функцію, залишається недостатньо висвітленим.

Мета і завдання статті. Метою статті є аналіз мовних стратегій, що забезпечують ефективну комунікацію в професійному та академічному середовищі, зокрема в галузях із підвищеною відповідальністю за точність мовлення, таких як авіація, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення комунікативної компетентності.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: визначити основні поняття та класифікацію мовних стратегій, дослідити їх функціональні аспекти та практичне застосування, а також окреслити шляхи вдосконалення навичок комунікації.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процес комунікації в професійній та академічній діяльності, а предметом – мовні стратегії, що сприяють ефективності цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовні стратегії можна визначити як цілеспрямовані дії мовця, спрямовані на досягнення конкретної комунікативної мети. У межах комунікативного підходу стратегія трактується як «план організації мовної поведінки мовця відповідно до його інтенції»,

тобто як надзавдання, що визначається практичною метою суб'єкта комунікації. Згідно з цим підходом, «комунікативна стратегія розуміється як глобальний план» мовленнєвої діяльності, який регулює добір мовних і позамовних засобів залежно від ситуації спілкування [1, с. 33].

У сфері професійної та ділової комунікації важливу роль відіграє дотримання етичних принципів. Як підкреслює І. А. Сайтарли, «існує загальний кодекс професійної етики, в основі якого лежать універсальні правила: глибока повага до іншої людини; принцип достатньої поінформованості, що вимагає говорити не більше і не менше, ніж це потрібно для справи; використання правдивої інформації, оскільки від цього залежить ступінь довіри між колегами» [2, с. 140].

У професійному спілкуванні авіаційних фахівців дотримання етичних принципів безпосередньо пов'язане з регламентованістю мовлення, чітким розмежуванням ролей та відповідальністю за кожне висловлювання в інституційному контексті.

Довірливі стосунки між співробітниками проявляються в готовності надавати один одному професійну допомогу й підтримку; принцип доцільності в професійних відносинах означає вміння не відхилитися від теми розмови і знаходити ефективні рішення складних питань; а чітке і переконливе висловлення думки та здатність уважно вислухати позицію співрозмовника забезпечують результативність взаємодії [2, с. 140].

Мовні стратегії охоплюють різні рівні комунікації: **вербальні засоби**, до яких належать лексика та синтаксис; **невербальні елементи**, такі як жести і міміка; а також **паравербальні компоненти**, що включають інтонацію, темп і ритм мовлення. Залежно від масштабу та тривалості комунікативних цілей мовні стратегії поділяють на глобальні, що забезпечують досягнення довгострокових результатів взаємодії, та локальні, які застосовуються для вирішення конкретних короткострокових завдань під час бесіди, презентації або письмової комунікації.

Обмін інформацією між людьми забезпечує комунікативний процес, однак він не гарантує ефективності спілкування. Зрозуміти суть процесу обміну можна, розглянувши його основні етапи. За Ф. І. Хмілем, виділяють «чотири базові елементи процесу

обміну інформацією: 1) відправник – особа, яка генерує ідеї або збирає та передає інформацію; 2) повідомлення – інформація, закодована за допомогою символів; 3) канал або засіб передавання інформації; 4) одержувач – особа, якій призначена інформація та яка її інтерпретує» [3, с. 351].

При обміні інформацією відправник і одержувач проходять кілька взаємозумовлених етапів: зародження ідеї, кодування й вибір каналу, передавання та декодування. Кожен етап є потенційною точкою спотворення чи втрати інформації, тому важливо уважно формулювати ідеї та добирати засоби передачі, щоб забезпечити адекватне сприйняття повідомлення [4, с. 12].

В авіаційній комунікації кожен із цих етапів є потенційно критичним, оскільки навіть незначне спотворення повідомлення може призвести до серйозних професійних або технічних наслідків.

У сфері професійної та академічної комунікації мовні стратегії набувають чітко окресленої функціональної спрямованості. Дослідники виокремлюють стратегію взаєморозуміння, стратегію координації, стратегію узгодження та стратегію партнерства [5, с. 68]. Комунікативна стратегія взаєморозуміння орієнтована на пізнання й сприйняття партнера, формування спільних цілей, методів і форм взаємодії. Стратегія координації спрямована на добір таких засобів і технологій комунікації, які відповідають намірам і можливостям учасників. Стратегія узгодження стосується мотиваційного аспекту спілкування та демонструє повагу до партнера, а стратегія партнерства передбачає ставлення до іншого як до рівного суб'єкта комунікації з одночасним урахуванням власних інтересів і цілей. Відносини рівноправні, але обережні, засновані на узгодженні інтересів і намірів, а способи впливу будуються на договорі, який виступає як засобом об'єднання, так і інструментом регуляції взаємодії [5, с. 68].

Поглиблюючи розуміння природи мовних стратегій, лінгвісти наголошують на їх багаторівневості та різноаспектності. Зокрема, «розрізняють стратегії, що використовують загальні властивості комунікації – як мовні, так і паралінгвістичні, – і стратегії чисто вербального спілкування» [6, с. 136]. До перших належать стратегії вітання, які спира-

ються на усталені культурні моделі взаємодії; одиниці усвідомленого набору відповідних знань у цьому випадку Е. Оксор та І. Бергман визначають як «культуреми». Стратегії чисто вербального спілкування охоплюють організацію розмови, ініціацію та підтримання діалогу, введення розповіді, корекцію висловлювань та використання семантичного потенціалу мовних одиниць у конкретному мовленнєвому акті [6, с. 136].

Окрему групу становлять стратегії, пов'язані з володінням технікою проведення конкретних мовних актів – наказу, питання, констатації тощо, особливо в умовах соціально-типових або інституційно закріплених видів спілкування. У таких випадках важливим є не лише знання мовних норм, а й розуміння механізмів функціонування відповідної установи.

До техніки здійснення висловлювання належать знання про світ, внутрішню логіку процесів та систему презумпцій і очікувань, спільних для певної соціальної групи. Мовні стратегії, що забезпечують ефективне застосування правил мовленнєвої поведінки, мають залишатися в межах прийнятих у соціумі конвенцій, оскільки, як зауважують О. П. Андрущенко та О. С. Скубашевська, «власне стратегії полягають у застосуванні правил, тоді як «стратагеми» передбачають їх свідоме порушення» без виходу за межі соціальної норми [6, с. 136].

Ефективність мовних стратегій значною мірою залежить від взаємодії мовця й адресата. Техніка здійснення та розуміння мовних стратегій складається з комплексу взаємопов'язаних елементів: навички мовця (дискурсні стратегії, техніки вираження ставлення до висловлюваного, передача чужої мови через цитування) та навички адресата (активне слухання, підтримка розмови, аргументоване погодження або заперечення) [6, с. 137].

Для авіаційної сфери особливо значущими є стратегії координації та партнерства, що забезпечують узгодженість дій між членами екіпажу, інженерно-технічним персоналом і науковцями в умовах чітко регламентованого професійного дискурсу.

Мовні стратегії виконують функції забезпечення точності, ефективності та результативності професійної та академічної взаємодії. Вони дозволяють впливати на аудиторію,

підтримувати партнерські відносини, регулювати емоційний фон спілкування, уникати конфліктів, здійснювати аргументоване переконання та адаптувати мову до потреб аудиторії. У науковій сфері вони спрямовані на логічну послідовність думок, зрозумілість висловлювань, ефективне ведення дискусій, презентацію результатів досліджень і написання наукових текстів із використанням термінології та стилістичних маркерів.

Водночас важливо враховувати труднощі та бар'єри комунікації: мовні та культурні відмінності, психологічні фактори (невпевненість, страх публічних виступів), обмеженість невербальних сигналів в онлайн-середовищі. Подолання цих бар'єрів потребує розвитку комунікативної компетентності, тренування вербальних і невербальних стратегій, критичного мислення та риторичних навичок, а також адаптації стилю мови до різних аудиторій і умов.

В авіаційній галузі ці бар'єри ускладнюються необхідністю дотримання міжнародних стандартів мовлення, обмеженням часу на комунікацію та специфікою професійної термінології.

Технологічні засоби, такі як онлайн-платформи для презентацій, словники термінів та автоматичні мовні помічники, сприяють підвищенню ефективності комунікації. Їх інтеграція в навчальні програми допомагає формувати мовні компетенції студентів і фахівців.

Розвиток комунікативної компетентності в університетах і наукових закладах реалізується через курси наукового письма, ділової комунікації, тренінги з публічних виступів і ведення дискусій, а також практичні заняття, що моделюють професійні та академічні ситуації. Такий підхід сприяє формуванню висококваліфікованого фахівця, здатного ефективно взаємодіяти у професійному та науковому середовищі.

Висновки. Мовні стратегії є ключовим чинником ефективної професійної та академічної комунікації, оскільки забезпечують точність, зрозумілість, переконливість та взаєморозуміння. Вони дають змогу оптимізувати обмін інформацією, регулювати емоційний фон спілкування та підтримувати партнерські взаємини.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням класифікації мовних стратегій, розробкою практичних методик їх навчання, інтеграцією сучасних технологічних засобів, урахуванням психологічних і культурних чинників, а також розвитком комунікативної компетентності студентів і фахівців. У контексті авіаційної галузі мовні стратегії набувають статусу інструменту професійної надійності, безпеки та наукової відповідальності. Їх систематичне застосування в освітній і професійній підготовці сприятиме підвищенню рівня фахової комунікації та формуванню комунікативної культури в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щербак О. М. Дискурс німецькомовних інтернет-новин: лінгвориторичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2016. 216 с.
2. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : навч. посібн. Київ : Академвидав, 2007. 240 с.
3. Хміль Ф. І. Основи менеджменту : підручник. Київ : Академвидав, 2007. 576 с.
4. Бабинець М. М. Теоретичні аспекти комунікативних процесів у менеджменті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2013. Випуск 23. С. 11–13.
5. Степчук Ю. П., Бевзо Г. А. Комунікативні стратегії взаємодії у діловому спілкуванні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72) № 4. Ч. 1. С. 67–71.
6. Андрущенко В. П., Скубашевська О. С. Мовні стратегії як чинник освітніх інновацій. *Гілея*. 2010. Випуск 35. С. 133–147.

REFERENCES

1. Shcherbak, O. M. (2016). *Dyskurs nimetskomovnykh internet-novyn: lnhvorytorychnyi aspekt* [Discourse of German-language Internet news: Linguo-rhetorical aspect]. PhD thesis. Odesa. 216 p. [in Ukrainian].
2. Saitarly, I. A. (2007). *Kultura mizhosobystisnykh stosunkiv* [Culture of interpersonal relations]. Kyiv : Akademydav. 240 p. [in Ukrainian].
3. Khmil, F. I. (2007). *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of management]. Kyiv : Akademydav. 576 p. [in Ukrainian].

4. Babynets, M. M. (2013). Teoretychni aspekty komunikatyvnykh protsesiv u menedzhmenti [Theoretical aspects of communicative processes in management]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser. Pedagogika, sotsialna robota*, 23, 11–13 [in Ukrainian].
5. Stepchuk, Yu. P., & Bevzo, H. A. (2022). Komunikatyvni stratehii vzaiemodii u dilovomu spilkuvanni [Communicative strategies of interaction in business communication]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Ser. Filolohiia. Zhurnalistyka*, 33(72), № 4, Part 1, 67–71 [in Ukrainian].
6. Andrushchenko, V. P., & Skubashevska, O. S. (2010). Movni stratehii yak chynnyk osvitnikh innovatsii [Language strategies as a factor of educational innovations]. *Hileia*, 35, 133–147 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 03.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026